

OBSAH

Předmluva	17
1 UVEDENÍ	21
1.1 K dějinám disciplíny	22
1.2 K významu literárního úvodu jako vědeckého podoboru	32
1.3 Předběžné hermeneutické úvahy: Funkce jazyka	33
1.3.1 Jazyk jako organizování zkušenosti	33
1.3.2 Jazyk jako strukturování světa	35
1.3.3 Metaforický charakter náboženské řeči	36
1.3.4 Metafora a skutečnost	39
1.4 Text	39
1.4.1 Literární osobitost	39
1.4.2 Faktory čtení textu	40
1.4.3 Text jako svědectví	43
1.4.4 Autentičnost svědectví	45
1.4.5 Teologická funkce historické kritiky	46
1.4.6 Předporozumění čtenáře	49
1.5 Podstata výkladu	50
2 PŘEDPOKLADY VZNIKU NOVÉHO ZÁKONA	53
2.1 Židovská tradice	53
2.1.1 Bible Židů	54
2.1.2 Bible a Talmud	57
2.1.3 Starý a Nový zákon	61
2.1.4 Septuaginta a jazyk Nového zákona	65
2.1.5 Starozákonní kánon a problém biblické teologie	71
2.2 Helénistická kultura	74
2.2.1 Židovská apokalyptika a helénistická kultura	74
2.2.2 Rané křesťanství a helénismus	78
2.2.3 Řecké sbírky sentencí	80
2.2.4 Biografie a dějepisectví	81
2.2.5 Dramatické prvky v Novém zákoně	82
2.2.6 Rétorika a epistolografie	84

3	NOVÝ ZÁKON JAKO KÁNON	85
3.1	Problém	86
3.2	Teologické předpoklady křesťanského kánonu	87
3.3	Idea křesťanského kánonu	92
3.4	Vznik novozákonního kánonu	97
3.5	Ohraničení kánonu a vztah k židovské Bibli	101
3.6	Pořadí a označení jednotlivých knih a jejich skupin	107
4	TEXT NOVÉHO ZÁKONA	110
4.1	Psaní v pozdní antice	111
4.2	Původní text Nového zákona	115
4.2.1	Rukopisy na papyru	116
4.2.2	Majuskulní rukopisy na pergamenu	118
4.2.3	Minuskulní rukopisy a lekcionáře	121
4.2.4	Citace v rané křesťanské literatuře	122
4.2.5	Staré překlady Nového zákona	123
4.2.5.1	Latinské překlady I: Vetus Latina	123
4.2.5.2	Latinské překlady II: Vulgáta	124
4.2.5.3	Syrské, koptské a jiné staré překlady	126
4.3	Metody a výsledky textové kritiky	128
4.3.1	Metody	128
4.3.2	Současný stav zkoumání biblického textu	130
4.3.3	Nejznámější textové odchylky	134
4.3.4	Novodobá vydání řeckého textu	134
	Exkurz 1: K rozdělení novozákonního textu na kapitoly a verše	135
4.3.5	Teologický problém rekonstrukce textu	138
5	PAVLOVY LISTY	139
5.1	List jako náhrada apoštolovy osobní přítomnosti	140
5.2	Zaměření na křesťanské obce	141
5.3	Předčítání při bohoslužbě	142
5.4	Listy jako prostředek komunikace v církvi (k ekzeziologii)	142
5.5	Intertextualita listů (předpoklady křesťanské teologie)	145
5.5.1	Citáty z Písma	146
5.5.1.1	Septuaginta	147
5.5.1.2	Řecká helénistická literatura	147
5.6	Starší ústní tradice (předpavlovské povelikonoční tituly a formule)	148

5.6.1	Christologické výsostné tituly	149
5.6.1.1	Kristus – Mesiáš	149
5.6.1.2	Syn boží	153
5.6.1.3	Pán – Kyrios	156
5.6.1.4	Syn člověka	157
5.6.1.5	Význam christologických titulů	158
5.6.2	Tradiční formy liturgie, misie a katecheze	159
5.6.2.1	Formule víry v 1K 15,3b–5: Ježíšova smrt a zmrtvýchvstání.	159
5.6.2.2	Křest.	162
5.6.2.3	Večeře Páně.	176
Exkurz 2:	Zástupnost, smířčí obět, smíření	184
5.6.2.4	Kristovské hymny.	191
5.6.2.5	Tradice Ježíšových slov a činů.	192
5.7	Typy a forma listů	195
5.8	Pavlovy autentické listy.	201
5.8.1	Problém chronologie Pavlova života	201
5.8.2	Pavlův životopis a jeho vztah k Pavlově teologii	204
5.9	Korpus Pavlových listů	216
5.10	První list Tesalonickým	219
5.10.1	Členění a obsah	219
5.10.2	Případy úmrtí křesťanů jako teologický problém.	221
5.10.3	Apokalyptika a Pavlovo evangelium	223
5.10.4	Doba a místo sepsání, adresáti a integrita	228
5.11	List Galatským	229
5.11.1	Členění a obsah	230
5.11.2	Rétorická forma	236
5.11.3	Teologie: Odpůrci a učení o ospravedlnění	237
5.11.4	Ekleziologický význam učení o ospravedlnění.	245
5.11.5	Doba sepsání, místo vzniku a adresáti	252
5.12	První list Korintským	254
5.12.1	Důvod sepsání, členění a obsah	255
5.12.2	Otázka literární integrity	262
5.12.3	Pisatel, doba vzniku a křesťanská obec v Korintu	263
5.12.4	Skupiny uvnitř křesťanské obce	266
5.12.5	Teologie kříže, „tělo Kristovo“, naděje vzkříšení	270
5.13	Druhý list Korintským	279
5.13.1	Členění a obsah	281

5.13.2	Integrita, podnět, doba a místo(a) sepsání.	285
5.13.3	Teologie a význam	288
5.13.3.1	Ke 2K 1–9: Sláva, utrpení, smíření	288
5.13.3.2	K 2K 10–13: Síla ve slabosti	295
5.14	List Filipským	298
5.14.1	Členění a obsah	299
5.14.2	Pisatel, adresáti a literární integrita	301
5.14.3	Protivníci	304
5.14.4	Teologický záměr: Život ve světle naděje	306
5.14.5	Hymnus na Krista Fp 2,6–11	307
5.14.6	Most k deuteropavlovským listům	312
5.14.7	Místo a čas sepsání.	314
5.15	List Filemonovi.	315
5.15.1	Členění a obsah	316
5.15.2	Místo a okolnosti sepsání.	317
5.15.3	Model teologické etiky.	318
5.16	List Římanům	320
5.16.1	Členění a obsah	321
5.16.2	Adresáti	328
5.16.3	Text, integrita, místo a doba sepsání	330
5.16.4	Důvod sepsání	331
5.16.5	Teologie: Učení o ospravedlnění, antropologie, Izrael, státní moc	334
6	SYNOPTICKÁ EVANGELIA A SKUTKY APOŠTOLŮ	348
6.1	Synoptická otázka.	348
6.1.1	Problém	348
6.1.2	Objev ústní tradice.	350
Exkurz 3:	Kritika tradice ve škole dějin formy	352
6.1.3	Hypotéza fragmentů a hypotéza praevangelia	356
6.1.4	Hypotézy literární závislosti	357
6.1.4.1	Literární závislost I: Griesbachova hypotéza	358
6.1.4.2	Literární závislost II: Teorie dvou pramenů	361
Exkurz 4:	Kritika redakce.	365
6.1.5	Pramen logií.	367
6.1.5.1	Přehled rekonstruovaného obsahu	370
6.1.5.2	Charakteristika.	370

6.1.5.3	Teologie pramene Q (a jeho vývojové etapy?)	373
6.1.5.4	Pramen logií a Markovo evangelium	377
6.1.6	Další evangelia	379
6.1.6.1	Tomášovo evangelium	380
6.1.6.2	Petrovo evangelium	386
6.1.6.3	Tajné Markovo evangelium	387
6.1.6.4	Papyrus Egerton 2	388
6.1.6.5	Další apokryfní evangelia	391
6.2	Evangelium podle Marka	393
6.2.1	Členění a obsah	395
6.2.2	Text	403
6.2.3	Pisatel, místo vzniku, datování a zamýšlený okruh čtenářů	404
6.2.4	Starší tradice a předstupně	408
Exkurz 5:	Předmarkovský pašijní příběh	409
6.2.5	Jazyk a styl	412
6.2.6	Žánr a teologie	413
Exkurz 6:	Zázraky	414
Exkurz 7:	Podobenství	426
6.2.6.1	„Počátek evangelia Ježíše Krista“ jako nadpis	430
6.2.7	Markova christologie	435
6.2.7.1	Syn Davidův	435
6.2.7.2	Syn člověka	437
6.2.7.3	Syn boží	439
6.2.7.4	Mesiášské tajemství	442
6.2.7.5	Markova teologie kříže	445
6.2.8	Učednictví jako následování	448
6.2.9	Přikázání lásky	456
6.2.10	Otevřený konec	459
6.3	Evangelium podle Matouše	461
6.3.1	Jazyk, členění a obsah	462
6.3.2	Text	471
6.3.3	Matoušova teologie	472
6.3.3.1	Nadpis	472
6.3.3.2	Pět Ježíšových řečí	473
6.3.3.3	Reflexivní citáty a Matoušova christologie	477
6.3.3.4	Význam počátku a konce	482

6.3.4	Účel sepsání	484
6.3.4.1	Polemika s farizeji a Pavlovými žáky	485
6.3.4.2	Etika	496
6.3.4.3	Ekleziologie (včetně Otčenáše)	500
6.3.5	Pisatel, doba a místo vzniku	508
6.4	Evangelium podle Lukáše a Skutky apoštolů	510
6.4.1	Lukášův dvoudílný spis: Záměr a prameny	513
6.4.2	Jazyk a kompozice	518
6.4.3	Členění a obsah	520
6.4.3.1	Lukášovo evangelium	520
6.4.3.2	Skutky apoštolů	527
6.4.4	Text	531
6.4.5	Lukášova teologie	533
6.4.5.1	Pojetí času	533
6.4.5.2	Lid boží (ekleziologie a pneumatologie)	536
6.4.5.3	Christologie a soteriologie	547
6.4.5.4	Sociální etika	560
6.4.6	Dedikace, pisatel, čas a místo sepsání	563
7	JANOVSKÉ SPISY	568
7.1	Janovy listy a Evangelium podle Jana	568
7.1.1	Členění a obsah	571
7.1.1.1	Janovo evangelium	571
7.1.1.2	Janovy listy	577
7.1.2	Text	578
7.1.3	Vztah k synoptikům	580
7.1.4	Prameny a náboženskodějinné pozadí	585
7.1.5	Teologie Janova evangelia	590
7.1.5.1	(Vtělené) Slovo: Christologie a soteriologie	590
7.1.5.2	Pneumatologie a eschatologie	600
7.1.5.3	Ekleziologie a etika	603
7.1.6	Janovská škola, pisatel(é) a doba vzniku	610
7.1.7	K teologii Janových listů	619
7.2	Zjevení Janovo	622
7.2.1	Členění a obsah	623
7.2.2	Text, jazyk a literární žánr	628
	Exkurz 8: Apokalyptika	631

7.2.3	Typy výkladu	634
7.2.4	Eschatologie a christologie	636
7.2.5	Soteriologie a Pavlovo dědictví	641
7.2.6	Nebeská liturgie, církev a její etika.	643
Exkurz 9: Císařský kult		646
7.2.7	Pisatel, místo, doba, podnět a účel sepsání	648
8	DEUTEROPAVLOVSKÉ SPISY (A LIST JAKUBŮV)	652
8.1	Pavlovské školy a jejich působení	652
Exkurz 10: Problém pseudepigrafie		655
8.2	List Koloským a list Efezským	660
8.2.1	Členění a obsah	662
8.2.1.1	List Koloským	662
8.2.1.2	List Efezským	664
8.2.2	Text	666
8.2.3	Místo obou listů v rámci <i>Corpus Paulinum</i>	666
8.2.4	Společné ekleziologické tendence	671
Exkurz 11: Řády domácnosti		672
8.2.5	Christologická teze listu Koloským	675
8.2.6	Literární forma, adresáti, doba a místo vzniku listu Koloským	678
8.2.7	Ekleziologická výzva v listu Efezským	680
8.2.8	Adresáti, pisatel, doba a místo vzniku listu Efezským	684
8.3	Druhý list Tesalonickým	686
8.3.1	Členění, obsah a vztah k Prvnímu listu Tesalonickým	687
8.3.2	Zaměření: Proti ochabující bdělosti	688
8.3.3	Pisatel, doba a místo sepsání	691
8.3.4	Dějiny působení a význam	692
8.4	Pastorální listy	692
8.4.1	Členění a obsah	693
8.4.1.1	První list Timoteovi	694
8.4.1.2	List Títovi	697
8.4.1.3	Druhý list Timoteovi	698
8.4.2	Nejstarší svědectví, záměr, vznik a pisatel	699
Exkurz 12: Církev a její úřady		706
8.4.3	Postavení v dějinách pavlovských komunit	708

8.5	List Židům	711
8.5.1	Členění a obsah	712
8.5.2	Text, literární charakter a zpracované tradice.	715
8.5.3	Teologie	718
8.5.4	Adresáti, pisatel, místo a doba vzniku	726
8.5.5	Místo listu v raném křesťanství.	727
8.6	První list Petřův	728
8.6.1	Členění a obsah	729
8.6.2	Text, adresáti, tradice	731
8.6.3	Teologická reflexe sociálního a politického ohrožení	733
8.6.4	Pisatel, místo a doba vzniku	741
8.7	List Judův a Druhý list Petřův	744
8.7.1	Členění a obsah	745
8.7.1.1	List Judův	745
8.7.1.2	Druhý list Petřův.	746
8.7.2	Konflikt s herezí.	747
8.7.3	Pisatel, závislost, adresáti, doba a místo vzniku	752
8.8	List Jakubův	755
8.8.1	Obsah, literární žánr a adresáti	756
8.8.2	Teologické motivy	759
8.8.3	Pisatel, doba a místo sepsání, dějiny recepce	766
9	ZÁVĚREM: SPOLEČNÉ RYSY A ROZDÍLY NOVOZÁKONNÍCH SPISŮ	769
10	CHRONOLOGICKÝ A GEOGRAFICKÝ PŘEHLED.	785
10.1	Chronologie novozákonní doby v širším rámci dějin	785
10.2	Geografický přehled dějin raného křesťanství	790
11	EDICE TEXTŮ, POMŮCKY A KOMENTÁŘE	792
	Seznam zkratk	799
	Rejstřík spisů	803
	Rejstřík věcný	816
	Rejstřík hebrejských, řeckých a latinských pojmů	834

Obr. 1: Sémantické pole (srv. § 2.1.3b)

1.3.2 Jazyk jako strukturování světa

Začleněním slov do *věty* se dostáváme k funkci mluvnické. Svět jazyka je nejen prostředkem k zaznamenání „skutečného“ světa, je sám jedním z jeho rozměrů. Žijeme v projektech jazyka, v nichž je relativním středem gramatické „já“. Ostatní „osoby“ představují jeho orientační body – jeho společenské pole. To sice sestává také z dalších „já“, je však z pohledu mluvčího „já“ definováno jako „ty“, „on“, „ona“ atd.

Především existuje ve světě jazyka hledisko, které se vyjadřuje mluvnickými *časy*. Do zorného pole vstupují přítomnost, minulost a budoucnost i jejich vztahy: např. perfektum spojuje minulost s přítomností. Prostřednictvím časů je umožněna nejen orientace v čase, ale svět je spoluutvářen ještě hlouběji, než se děje pomocí slovní zásoby: do mluvnické minulosti umísťujeme již prožité události, které tak lze zprostředkovat ostatním. V budoucím čase hovoříme o tom, co očekáváme. Tímto časovým rozlišením se dění, jež obklopuje naše „nyní“, začleňuje do světa dějin, rozprostírajícího se v mluvnicky organizovaném čase, který si představujeme jako prostor, „kvaziprostorově“. Tato analýza vzpomínky je popsána již Augustinem (354–430) a jako téma

teologické a filosofické reflexe rozvinuta v X. a XI. knize jeho Vyznání. Minulost je přítomna prostřednictvím vzpomínky a vzpomínka „žije“ v jazyce (podle Augustina „ve slovech“; conf. X,20).

Jazyk tedy vytváří komunikativní, intersubjektivní model *skutečnosti*, v němž se pohybujeme a který nemůžeme opustit. Důsledný konstruktivismus pokládá tento model za reálnější než tzv. objektivní svět, který zaznamenáváme pouze optikou oněch projektů. Konstruktivistický pohled je však mylným úsudkem. K největším výtvarným jazyka totiž patří, že je schopen sám sebe relativizovat, tj. dát najevo, že to, k čemu se vztahuje, překračuje svět jazyka. Hovoří „o něčem“.²⁶ Toto „něco“ je sice dosažitelné pouze prostřednictvím jazyka, přesto však lze mluvnicky signalizovat, že se realita ve světě jazyka nevyčerpává. O něčem mluvit je základní podobou interpretace, komentování.

Jazyk plní také referenční funkci, podílí se na vztazích k *prostředí*. Vztah textů k jejich okolí je tématem, k jehož zvládnutí rozhodujícím způsobem přispívá literární úvod.

Z toho plyne, že exegetické metody musí rozlišovat mezi *texty* a *skutečnostmi*, kterou tyto texty dosvědčují. Když někdo identifikuje obojí, tj. pokládá biblický text jako takový už za přímé boží zjevení a neklade zpětné otázky, neodpovídá to charakteru těchto textů jako konkrétní podobě jazyka. Biblické texty nejsou božím slovem, avšak obsahují a dosvědčují boží zjevení v tomto světě. U biblických textů se zpětně tážeme na obsah zjevení zpravidla prostřednictvím historického přiblížení. Tato kritika se týká jak fundamentalistických interpretací Písma, které stavějí na roveň znění textů a boží slovo, jež dosvědčují, tak i důsledně strukturalistických (konstruktivistických) výkladů, které neodpovídají realitě božího zjevení v tomto světě.

1.3.3 Metaforický charakter náboženské řeči

LITERATURA: *Paul Ricoeur*, *La métaphore vive*, 1975, (něm. překl.: *Die lebendige Metapher Übergänge* 12, München 1986); *Gerhard Kurz*, *Metapher, Allegorie, Symbol*, Tübingen 2004⁵.

²⁶ Toto je hlavním argumentem *Paula Ricoeura* proti důslednému strukturalismu (konstruktivismu).

Antickému člověku skýtal *mýtus* (§ 1.1a.c) se svými dávnými pověstmi rámec vyprávění, který zahrnoval svět jako celek a spojoval různé vztahy lidského života a dějin. Byl s jazykem ko-extenzivní, tzn. týkal se celého jazykového prostoru.

Tento obsáhlý rámec však jazyk může načrtnout i jinak. To, co není zvenčí konkrétně představitelné – dějiny jako celek a také dosud neznámé jevy – neumíme v našem *sekularizovaném světě* postihnout. Do této nepředmětné oblasti patří většina náboženských jevů. Bezprostředním užitím lexikální zásoby znaků je lze stěží verbalizovat. K podstatě kódování totiž patří, že význam kódů znají jako společnou zásobu znaků obě strany – mluvící i oslovený, autor i čtenář, odesílatel i adresát. Kódy mohou sdělovat jen to, co je již známé. Aby jazyk zmínil něco obecně nezakusitelného, musí již známé kódy uvést do nové, neočekávané souvislosti, takže znaky získají novou funkci. Tímto novým využitím se znaky „inovují“.²⁷

Extrémní, dalo by se také říci paradoxní podobou takové nové kombinace, která vyjadřuje hledání nových významových souvislostí, je *metafora*. Metaforicky užitě slovo získává v takovém větném kontextu nový význam, v němž stále zaznívá i něco z jeho základních významů. Například „království boží“ bezpochyby není královstvím s viditelným územím, státními zaměstnanci a armádou. Je to skutečně něco nového, co tu v předmětném světě ještě není. Je to království „Boha“. A přece je to království v tom smyslu, že se týká lidí a jejich vztahů. Metafora, která „doslovně“ vzato není ověřitelná, může sloužit jako model pro něco, co tu ještě není a jako takové se přesto stává srozumitelným. Každé paradoxní spojení několika znaků přirozeně není metaforou. Metafora vzniká, když takové slovní spojení při poslechu skutečně pomáhá k pochopení věci, tj. když je metafora dále užívána.²⁸

Aristotelés definoval metaforu především v její estetické funkci jako řečnické zkrášlení (poet. 21–22 [1457b–1458b]). Proud novější lingvistiky odhalil kognitivní význam metafory, vedoucí k novým poznatkům. V hermeneutice z těchto poznatků vyvodil důsledky Paul

²⁷ Srv. P. Ricoeur, *Temps et récit I*, Paris 1983, s. 229n (český překlad: Čas a vyprávění, z fr. přel. M. Petříček jr. a V. Dvořáková, Praha 2000). Mluví o teologickém záměru, který nám umožňuje zařadit jednotlivé zkušenosti do metaforicky utvořené obsáhlé struktury.

²⁸ Někteří lingvisté proto tvrdí, že existují pouze dobré metafory. Podobenství a alegorie se od metafory liší tím, že (většinou pomocí „jako“ nebo kontextem) otevřeně ohlašují přechod do analogického modelu světa (exkurz 7).

Ricoeur:²⁹ výpověď autentické metafory nemůže být její racionální interpretací nikdy úplně vyčerpána. Můžeme sice popsat, co by asi metafora chtěla říci, ale její výstižnost a působivá poetika se tím ztrácí. V takovém případě ji lze interpretovat pouze jinou metaforou nebo určitým druhem analogické řeči. Tak může Ježíš vysvětlit metaforu „království boží“ tím, že říká: království boží je „jako“ – a následuje podobenství (exkurz 7).

Metaforu můžeme chápat jako základní prvek alternativního, nového projektu světa, jako charakteristický rys nové skutečnosti. V tomto smyslu je možno *metaforu* charakterizovat jako *sekularizovanou formu mýtu*. „Mytické“ jsou takové výrazy proto, že naznačují možnost alternativního světa a proto, že některé metafory jako „nebe“, „záchrana, spása“ či „zmrtvýchvstání“ se týkají celého horizontu lidského světa (jsou se světem jazyka ko-extenzivní). Sekularizovaným mýtem jsou metafory v tom smyslu, že jsme si při jejich užívání vědomi jejich možné nahraditelnosti jinými výrazy našeho jazykového světa.

Metafory patří k *náboženské řeči* a také v Bibli mají klíčovou funkci: království boží, zmrtvýchvstání, Syn boží. Metaforický rozměr těchto metafor znají všichni věřící: Věděli a vědí i dnes, že zmrtvýchvstání (vzkříšení) není běžné vstání z postele a že Ježíš nemůže být Synem božím ve fyzickém smyslu (§ 5.6.1.2), že tedy musí jít o nový, překvapivý a zároveň intenzivnější význam známých výrazů. Uvnitř skupiny, která učinila společné, v okolí neobvyklé zkušenosti, mohou metafory fungovat jako jedinečné kódy, takže jejich metaforický charakter občas není vnímán. Tak se např. v církevní oblasti používá slovo „spása“ jako souhrnný výraz pro záchranu ode všeho utrpení i nicoty. Nechtějí-li se křesťané izolovat a nechat se vytlačit do ghetta, musí si metaforický charakter křesťanské řeči znovu uvědomit. Jen tak jsou schopni od důvěrně známého způsobu vyjadřování metodicky zaujmout odstup a svou víru nově interpretovat.

²⁹ Srv. *P. Ricoeur*, Die lebendige Metapher, 77nn, s. 188–193; (*P. Ricoeur* /) *E. Jünger*, Metapher (B.EvTh), München 1974, s. 117nn. Kognitivní funkci metafory zpochybnil především *D. Davidson*, What Metaphors Mean, v: On Metaphor, Chicago 1978. K současné diskusi o metafoře viz *Ľ. Stern*, Metaphor in Context, Cambridge, MA – London 2000, s. 39–66.